

Наръчник за организации,
доставчици на услуги
за хора с увреждания

MINCE

<http://www.lebenshilfen-sd.at>

<http://www.bapid.com>

<http://www.zeb.stephansstift.de>

<http://www.malidom.hr>

SPOŁECZNA AKADEMIA NAUK
ŁÓDŹ

<http://www.lodz.san.edu.pl>

FENACERCI

<http://www.fenacerci.pt/web>

ČRNA NA KOROŠKEM

<http://www.cudvrna.si>

Funded by the
Erasmus+ Programme
of the European Union

Настоящата публикация е създадена с подкрепата на Европейската Комисия. Съдържанието отразява единствено вижданията на авторите и Комисията не може да бъде държана отговорна за начина, по който тази информация ще бъде използвана.

MINCE – Модел за включващо обучение в общността
2015-1-AT01-KA204-005098

Продължителност: Ноември 2015 – Октомври 2017

<http://www.mince-project.eu>

Предговор	6
1. Наръчник за организации, доставчици на услуги за хора с увреждания .	8
1.2. Към кого е насочен Наръчникът?	9
1.3. Кои са хората с тежки интелектуални затруднения?	9
1.4. Как е разработен Наръчникът?	11
2. Правна рамка на социалното включване на хората с тежки интелектуални затруднения	15
3. Критерии за социално включване	21
4. Критерии за социално включване и обучение в общността	27
4.1. Повишаване на информираността – влияние върху наласите в общността	24
4.2. Достъпна среда и възможности за обучение	33
5. Мерки и принос на организациите, доставчици на услуги за хора с увреждания	40
5.2. Роля и функция на организациите, доставчици на услуги за хора с увреждания в общността	36
5.3. Мрежа на организациите, доставчици на услуги за хора с увреждания в общността	44
5.4. Участие на организациите, доставчици на услуги за хора с увреждания в развитието на областно и регионално ниво	48
6. Мерки по отношение на лицето/човека	56
6.1. Личностно центрирани мерки/ подкрепа на връзката с хора от общността	51
6.2. Разработване на мерки за персонала в услугите за хора с увреждания и подкрепящите ги	62
6.3. Самозастъпничество-посредничество: хората с по-леки затруднения като самозастъпници-посредници	65
7. Обобщение	69
Препоръчителна литература:.....	72

2015-1-AT01-KA204-005098

MINCE

Предговор

Наръчникът за организации, доставчици на услуги за хора с увреждания е разработен като част от проекта MINCE - Модел за включващо обучение в общността. Проектът е финансиран от Европейската комисия в рамките на ЕРАЗЪМ +, с продължителност от ноември 2015 г. до октомври 2017 г. Проектът е с водеща организация Lebenshilfen Soziale Dienste GmbH (Австрия) и е реализиран съвместно с шест партньора, Европейски неправителствени организации: БАЛИЗ - Българска асоциация за лица с интелектуални затруднения, Stephansstift Zentrum für Erwachsenenbildung gem. GmbH, Германски център за обучение на възрастни, MALIDOM Загреб - Дневен център за рехабилитация на млади хора, Хърватски дневен център за рехабилитация на деца и младежи, Społeczna Akademia Nauk, Полска академия на социалните науки, FENACERCI - Federação Nacional Cooperativas de Solidariedade Social, Португалската национална федерация на кооперациите и социалната солидарност и CUDV Center za usposabljanje delo in varstvo Črna na Koroškem,, Словенски център за квалификация, заетост и социални грижи.

Основната цел на проекта е да се подобри социалното включване на хората с тежки интелектуални затруднения. Планираните дейности по проекта са: разработване на различни видове материали (обучителни програми, наръчници и компендиум), за да се създаде основната структура на модел за включващо

обучение в общността. Материалите са насочени към различни целеви групи: хора с увреждания (леки и тежки интелектуални затруднения), персонал в услугите за хора с увреждания и организации, доставчици на услуги за хора с увреждания.

1. Наръчник за организации, доставчици на услуги за хора с увреждания

Наръчникът за организации, доставчици на услуги за хора с увреждания цели улесняване на социалното включване на хората с интелектуални затруднения. От една страна, Наръчникът подпомага оценката и приспособяването на съществуващите услуги към идеята за социално включване на хора с тежки интелектуални затруднения.

От друга страна, Наръчникът описва стратегии за организациите, доставчици на услуги за хора с увреждания, да разширят своите отговорности по отношение на включващото обучение в общността.

1.1. Кои са основните въпроси в този Наръчник?

Услугите за хора с увреждания, предлагани от организациите доставчици, трябва да бъдат разширени с обучителни услуги за местната общност. Организациите трябва да предоставят съществуващ опит, практики и методологии и да се превърнат във връзка между хората с тежки интелектуални затруднения и обществото. Наръчникът на MINCE предлага мерки и опит, които могат да бъдат използвани от организациите, доставчици на услуги за хора с увреждания, за да се даде възможност за социално включване, мерки по отношение на лицето/човека и мерки, насочени към общността.

1.2. Към кого е насочен Наръчникът?

Наръчникът MINCE е насочен към професионалисти, работещи в областта на хората с увреждания, към мениджъри и ръководители на организации, доставчици на услуги за хора с увреждания. Наръчникът адресира и хора, които се занимават с проблемите на социалното включване и обучението в общността, например НПО, политически лица в областта на достъпността, участието, социалното включване или обучение в общността.

1.3. Кои са хората с тежки интелектуални затруднения?

Определение за увреждане на МКБ

Определението предложено в статията *"Към общ език за функционалност, увреждане и здраве"* на *Международната класификация на функционалността* (МКБ) е в основата на биопсихосоциалният модел, който официално е наложен от страните, членове на СЗО от 2001 г.

Уврежданията се разглеждат като резултат от взаимодействието между здравословните условия и контекстуалните фактори, външни фактори на заобикалящата среда. Такива са например социалните нагласи, архитектурните характеристики, правните и социални структури от една страна. От друга страна са факторите на личността като пол, възраст, стил на справяне, социална история, образование, професия и т. н. Увреждането включва дисфункции на различни нива:

- физиологични и психологически нарушения

Целите за устойчиво развитие са осемте международни цели за 2015 г., формулирани въз основа на срещата на високо равнище на ООН /United Nations Millennium Summit/ през 2000 г., след приемането на Декларацията на ООН /United Nations Millennium Declaration/.

Мрежата PMLD (хората с дълбоки и множествени увреждания) е група от хора, ангажирани с подобряване на живота на деца и възрастни с дълбоки и множествени увреждания.

"Не ни разделят нашите различия. А нашата

(значително отклонение или загуба на функциите на тялото)

- активност (изпълнение на задача или действие от лицето)

участие в житейски ситуации, свързани с физическа, социална среда и нагласи.

Определение в Millennium Development Goals /Цели за устойчиво развитие на ООН/ е:

В КПХУ "увреждането" не се определя на индивидуално ниво, а по-скоро чрез екологичен модел. В него увреждането се разглежда като развиваща се концепция, отразяваща взаимодействието между индивидуалните и социалните нагласи, физическата, икономическата и политическата ситуация, която пречи на пълно и равноправно участие на хората с увреждания в обществото "(ООН, 2011 г.).

Определение на мрежата PMLD

"Деца и възрастни с дълбоки и множествени увреждания имат повече от едно затруднения, най-значителното от които е затруднението в ученето. Всички хора, които имат дълбоки и множествени увреждания, имат трудности в комуникацията. Много хора имат допълнителни сетивни или физически увреждания, комплексни здравни нужди или трудности в психичното здраве. Комбинацията от тези нужди и/или липсата на подходяща подкрепа също повлиява поведението. Други хора, като тези с аутизъм и синдром на Даун, също могат да имат дълбоки и множествени интелектуални затруднения.

Всички деца и възрастни с дълбоки и множествени увреждания се нуждаят от високо ниво на подкрепа

неспособност да разпознаем, да приемем и да зачитаме тези различия "(Одри Лорд, 1986). в повечето аспекти на всекидневния живот." (Мрежа PMLD).

Различията при хората с тежки интелектуални затруднения

Когато говорим за хора с тежки интелектуални затруднения в контекста на социалното включване, това означава, че трябва вземем под внимание индивидуалните особености на човека като пол, способности, култура, етническа принадлежност, език, религия, сексуалност и семейна структура, отделно от способността. Някои от тези аспекти са междусекторни, което означава, че индивидуални особености, като увреждане и пол или етническа принадлежност, могат да доведат до специална форма на дискриминация в обществото.

Работата с целевата група изисква признаване и зачитане на различието, което трябва да окаже влияние върху подкрепата, която се предоставя за реализиране на включването.

Познаването на различията и разнообразието осигурява защита на хората с тежки интелектуални затруднения срещу стереотипите и дискриминацията.

1.4. Как е разработен Наръчникът?

Разработването на Наръчника започна в началото на проекта.

Първи основен елемент на процеса на разработване беше събирането на информацията от различни участници в процеса на социално включване.

Във всички страни-партньори бяха проведени

фокус групи с професионалисти от услугите за хора с увреждания. В тези фокус групи участваха общо 65 специалисти от различни услуги (напр. услуги в общността, услуги по домовете, консултантски услуги, интензивни грижи) и с мултидисциплинарни знания (напр. социални работници, психолози, физиотерапевти, трудотерапевти и мениджъри).

Участието на тези специалисти от услугите беше обосновано от тяхната роля в процеса на социално включване. Те участват в разработването на модели и произтичащите от тях инструменти, които дават възможност на професионалистите, работещи в сферата на уврежданията, да действат като популяризатори за социално включване.

Вторият важен елемент при разработването на наръчника е включването на самозастъпници-посредници в процеса. Във всички страни-партньори бяха проведени фокус групи с хора с интелектуални затруднения. Участниците бяха разнообразни групи от хора, някои от тях и с опит като самозастъпници. В тези фокус групи беше дискутирана идеята за самозастъпничество - посредничество. В част от фокус групите участниците представиха и дискутираха по отношение на собствения си опит от включване в живота на общността.

Трети елемент беше придобиването на знания и експертност чрез събиране на количествени данни от всички партньорски организации. Беше разработен, разпространен и попълнен въпросник сред служителите в организации за хора с увреждания (ръководни кадри и персонал с различна квалификация). Допълнително беше

събрана информация за добри практики, свързани с включването на хора с тежки интелектуални затруднения, във всички страни- партньори.

Основните въпроси бяха свързани с нуждите и мерките за успешно включване на хора с тежки интелектуални затруднения; възможностите за сътрудничество между организациите, доставчици на услуги за хора с увреждания и общността; приносът, който трябва да направят организациите, доставчици на услуги за хора с увреждания, за да се постигне успех в процеса на включване, както и свързващите фактори между общността и организациите, доставчици на услуги за хора с увреждания.

A close-up photograph of a woman with dark hair and glasses speaking into a microphone. She is wearing a patterned top. In the background, another person with glasses is visible, looking towards the speaker. The scene is brightly lit, suggesting an indoor setting.

Правна рамка на
социалното включване
на хората с тежки
интелектуални
затруднения

2. Правна рамка на социалното включване на хората с тежки интелектуални затруднения

Конвенцията на Организацията на обединените нации (ООН) за правата на хората с увреждания, ратифицирана от Европейския съюз през 2010 г., цели да насърчава, защитава и гарантира пълното и равноправно ползване на всички човешки права и основни свободи от всички лица с увреждания и насърчава зачитането на присъщото им достойнство. (Член 1) Социалното включване като един от водещите принципи на Конвенцията е залегнало в различни нейни членове, най-важните от които са:

Член 9: Достъпност и Член 12: Равенство пред закона

Равнопоставеността пред закона е централно право за хората с интелектуални затруднения, тъй като се фокусира върху области, в които хората с интелектуални затруднения все още са изправени пред ограничения.

Хората с тежки интелектуални затруднения са засегнати от заместващи режими на вземане на решения и им е отказвана дееспособност.

В член 12 са изброени стандартите за осигуряване на подкрепа за хората с увреждания при упражняването на техните права. Тази подкрепа трябва да зачита правата, потребностите и предпочитанията на хората с увреждания и никога да не е заместител на вземането на решения.

Това означава, че хората с увреждания би трябвало да имат правомощия да избират един или повече лица, които да ги подкрепят, за да упражнят правоспособността си. Подкрепата при

упражняването на правата предполага, да се подобри достъпността за хората с увреждания или универсалното проектиране, също и да се използват достъпни средства за комуникация, да се предложат усъвършенствани механизми за планиране за хората с увреждания.

Член 12 е тясно свързан с ползването и ефективното упражняване на други права на човека, предвидени в Конвенцията на ООН за правата на хората с увреждания (КПХУ): правото на достъп до правосъдие (Член 13), правото на свобода и сигурност (Член 14), независим живот (Член 19), правото на свобода на изразяване (Член 21), уважението към дома и семейството (Член 23), правото на ползване на включващо образование на всички нива и учене през целия живот (Член 24), правото хората с увреждания да се възползват от най-високия достигнат стандарт на здравеопазване, без дискриминация въз основа на увреждане (Член 25), както и правото да избираш и да бъдеш избран (Член 29) (Обединени нации 2014)

Член 13: Достъп до правосъдие

Член 19: Независим живот и включване в общността

За хората с тежки интелектуални затруднения този член обхваща две важни области. Правото на независим живот се отнася до индивидуалните предпочитания на лицето по отношение на условията на пребиваване и живот. В този контекст член 19 обхваща и правото на индивидуална подкрепа. Включването в общността изисква социални измерения като социално взаимодействие и взаимоотношения в общността.

Хората с тежки интелектуални затруднения често се смятат за неспособни да живеят извън институционалните условия. Член 19 ясно посочва правото на независим живот и включване в общността, независимо от нуждата от подкрепа или интелектуалния капацитет.

Достъпността на услугите и съоръженията в общността, които се използват от всички нейни членове, трябва да отговаря на изискванията на групите хора с увреждания, които живеят там (Комитет за правата на хората с увреждания, 2017 г.).

Член 23: Зачитане на дома и семейството

Член 24: Образование

Член 25: Здравеопазване: Хората с увреждания имат право да ползват най-високия постигнат стандарт в здравеопазването без дискриминация на база увреждане

Член 27: Работа и заетост

Член 29: Участие в политическия и обществения живот

За да се спазват правилата на Конвенцията, е разработена *"Стратегия на Европейската комисия за хората с увреждания (2010-2020 г.)"*, която насърчава активното включване и пълноценното участие на всеки член на обществото. Тази стратегия в областта на уврежданията се фокусира върху осем принципа:

- **Достъпността** прави стоките и услугите достъпни за хората с увреждания и насърчава разработването на помощни средства.
- **Участието** гарантира, че хората с увреждания се ползват с всички придобивки като

граждани на ЕС и цели премахване на пречките пред равнопоставеното участие в обществения живот и дейностите в свободното време и качествени услуги, базирани в общността.

- **Равенството** се разбира като борба срещу дискриминацията, основана на увреждане и насърчаване на равните възможности.
- **Заетост**, което означава повишаване на възможностите за работа на отворения пазар на труда.
- **Образование и обучение**, като е насърчавано включващото образование и ученето през целия живот за хората с увреждания.
- **Социалната защита** включва справяне със социалните предизвикателства, пред които хората с увреждания се изправят, като неравенство по отношение на доходите, риск от бедност и социално изключване.
- **Здравето** означава достъп до равни и достъпни здравни услуги и съоръжения.
- **Външни действия**, като насърчаване на правата на хората с увреждания на международно равнище.

Правата и принципите са общи и неделими и следователно са правната рамка за всички хора с увреждания.

Лицата с увреждания включват лица, които имат дълготрайни физически, психически, интелектуални или сетивни увреждания, които при взаимодействие с различни бариери могат да възпрепятстват пълното и ефективно участие в

обществото на равни начала. (Член 1 от КПХУ).

Критерии за
социално
включване

3. Критерии за социално включване

"Социалното включване означава да се гарантира, че хората с интелектуални затруднения имат пълен и равен достъп до дейности, социални роли и взаимоотношения, директно и заедно с гражданите без увреждания" (Бейтс и Дейвис, 2004).

В литературата могат да бъдат намерени много определения за социално включване. Проектът MINCE приема правната рамка на КПХУ и следната дефиниция: "Социално включване означава да се гарантира, че хората с интелектуални затруднения имат пълен и равен достъп до дейности, социални роли и взаимоотношения директно и заедно с гражданите без увреждания" (Бейтс и Дейвис, 2004). По отношение на организациите, доставчици на услуги за хора с увреждания, дефиницията определя необходимостта от:

- Предоставяне на достъп (да се идентифицират и премахнат физическите бариери и комуникационните бариери) и
- Повлияване на нагласите в обществото.

Също и:

- Въвеждане на включващи стратегически принципи в организациите.
- Разработване на включващи практики в организациите (виж Буут и др., 2002).

Критерии за социално включване, които професионалистите и хората с интелектуални затруднения по проекта MINCE, най-често дефинират. Поради всеобхватните нужди на целевата група, тези критерии се отнасят до специалните условия на живот за хора с тежки интелектуални затруднения, както и до общите критерии за социално включване.

Гарантиран достъп до придобивките в

общността

- Физическите бариери се идентифицират и отстраняват.
- Използването на иновативни инструменти и средства за мобилност за отделни лица е гарантирано.
- Налични са подходящи транспортни услуги и съоръжения в общността.
- Асансьори, рампи, автоматични врати са факт във всички услуги в общността.
- Комуникацията е без бариери.
- Предоставена е помощна комуникационна технология за всеки човек. (като гласов компютър, говорящи устройства)
- Комуникацията с всеки човек по подходящ начин (аугментативна и алтернативна комуникация) е естествена част от услугата.
- Различни начини за комуникация са търсени и прилагани.
- Налице са лесни за четене материали.

Прилагат се включващи стратегически принципи в организациите

- В допълнение, организациите, доставчици на услуги за хора с увреждания, трябва да допринасят за обществото, извън задачите си по предоставяне на услуги.
- Услугите за хора с увреждания се намират в местната общност и населените места, а не извън тях.
- Ръководителите и персоналът в услугите поемат задачата да се борят срещу бариерите за включване в обществото.
- Социалното взаимодействие и

междупersonностните взаимоотношения са високо ценени в работата с хората с увреждания.

- Различието е прието и ценено.

Организациите са разработили включващи практики

- Предлагат се развлекателни дейности като хобита, както и религиозни или културни дейности, поради разнообразния избор и произход на хората.
- Проекти за включване се планират на местно ниво.
- Дизайнът на услугите е ориентиран към благополучието на хората с тежки интелектуални затруднения. Фокусът е върху тяхното благоденствие в обществото.
- Всички лица с увреждания имат възможност да посочат предпочитанията си.
- Предпочитанията и изборите на хора с тежки интелектуални затруднения се зачитат и реализацията им се подкрепя.
- Насърчават се умения и таланти (изкуства и занаяти).
- Има добро сътрудничество с родителите на

"Ако сте човек с тежко интелектуално затруднение, трябва да изчакате 6 месеца, ако искате да вземете час при зъболекар" (Член на персонала от организация, доставчик на услуги за хора с увреждания, 2017)

хора с тежки интелектуални затруднения.

- Родителите участват в изграждането на мостове към общността.
- Индивидуалният избор се насърчава да бъде по-независим и винаги се подпомага от персонала.
- Организацията разпространява информация за услуги и дневни програми в общността.
- Самата организация е отворена към местната общност.
- Създават се партньорства с други услуги в общността.
- Професионалистите са отворени за нетрадиционни решения.
- Професионалистите са обучени да действат като медиатори в случай на предизвикателно поведение при хората с тежки интелектуални затруднения.

Нагласите в общността се основават на включващи ценности и цели

- Има високо съзнание и информираност относно равенството и недискриминацията в общността.

- Системата на здравеопазване е достъпна за хора с тежки интелектуални затруднения, включително и по отношение на програми за превенция.
- Хората с тежки интелектуални затруднения са зачитани и защитени от закона.
- Образователната система е отворена за различието.
- На гражданите в общността е известно, че хората с тежки интелектуални затруднения имат умения и знания.
- Хората в общността са готови да се запознаят и общуват с хора с интелектуални затруднения.
- Общността е информирана за нуждите на хората с тежки интелектуални затруднения.

Критерии за
социално
включване и
обучение в
общността

4. Критерии за социално включване и обучение в общността

"Обучението в общността представлява преподаване и учене, и произлиза като необходимост от овластяване, социална справедливост, промяна, предизвикателство, уважение и колективно съзнание. То става в самата общност и е на самата общност, и отразява нуждите в развитието на човека и мястото, на което живее. То изгражда капацитета на местните общности да участват в разработването на отговори на образователни и структурни неблагоприятни условия и да участват в процеса на вземане на решения и формиране на политики." (AONTAS, Ирландска национална асоциация за обучение на възрастни) 2004)

Основният фокус на проекта MINCE е към развитие на социален модел за обучение в общността които да се превърне в модел на включване в общността.

Организациите, доставчици на услуги за хора с увреждания – като представляващи целевата група на хората с тежки интелектуални затруднения - имат за задача да укрепят капацитета на общностите и техните услуги по отношение на насърчаването на социалното включване. Социалното включване означава "пълнен и справедлив достъп до дейности, социални роли и взаимоотношения, заедно с гражданите без увреждания" (Бейтс и Дейвис, 2004).

В следващата под глава са обсъдени стратегиите за *повишаване на информираността*, в под-глава 4.2 се обсъжда въпроса за *достъпността*. Достъпността ще бъде разделена на две подтеми за социално включване. Първата тема е "*Практическа достъпност за доставчиците на услуги*", втората - "*Индивидуален достъп - срещи в общността*".

4.1. Повишаване на информираността – влияние върху наласите в общността

Организациите, доставчици на услуги за хора с увреждания, играят водеща роля по отношение на намаляването на стереотипите и стигматизирането на хората с тежки интелектуални затруднения.

Това също е ясно заявено от КПХУ на ООН в член 8:

"Повишаване на информираността

1. Държавите-страни по Конвенцията се задължават да приемат незабавни, ефективни и подходящи мерки:

А) за повишаване на информираността на обществото, включително на семейството, по отношение на хората с увреждания и да се насърчи зачитането на правата и достойнството на хората с увреждания;

Б) за борба със стереотипите, предразсъдъците и вредните практики, свързани с хората с увреждания, включително тези, основани на пол и възраст, във всички области на живота;

В) за повишаване на информираността по отношение на възможностите и приноса на хората с увреждания."

Обучението в общността, в смисъл на повишаване на информираността и формиране на нагласи, трябва да създаде възможности за обучение за отделни лица, както и за различни обществени структури, доставчици на услуги и други услуги в общността.

"Оценявам, че Lebenshilfen не само се ангажира с правата на човека в собствената си организация, но и с правата на човека в общността" (Дейвид Формайер, клиент на Lebenshilfen, Грац).

Хората като цяло са определяни според тяхната самоличност, собствени ценности и нагласи и социални условия.

За да се разберат различията, тяхното въздействие, за да се видят общите черти и да се приеме разнообразието от човешки същества, е необходимо постоянно да се работи с концепциите за правата на човека и различието, както и с критичното мислене по отношение на нагласите. (Виж Мъри и др. 2006). Партньорите по MINCE

дефинираха следните критерии за повишаване на информираността:

- Осигуряване на редовно обучение за стратегии за повишаване на информираността за ангажиране и общуване с хора с интелектуални затруднения с доставчици на обществени услуги като местната полиция, здравни услуги и местни власти.
- Осигуряване на образование и обучение в общността на различни представители на бизнеса и други членове на общността като собственици на магазини, шофьори на автобуси, персонал на летището и персонал в ресторанта.
- Провеждане на семинари за различието и човешките права на хората в училищата и институциите за обучение на възрастни.
- Провеждане на медийни кампании.
- Представяне на лични истории за хора с тежки интелектуални затруднения.
- Обучаване на местната общност как да се подобри живота на хората със специални нужди.
- Организиране на творчески комуникационен ден (възможност за запознаване с различните начини на комуникация, които се ползват от хора с тежки увреждания и техните самозастъпници посредници).
- Насърчаване на добри стратегии за включване, като организиране на събития.
- Провеждане на обществени дейности (театър, изкуства и занаяти), които включват участието на хора с тежки интелектуални

затруднения и хора от общността, за да се фокусира върху талантите на хората с увреждания.

Добра практика

Пример за добра практика

Организация, която я прилага: Дневен център "Мали дом - Загреб", <http://www.malidom.hr>

Формиране на нагласи в общността

"Zakaj volim Zagreb" (Защо обичам Загреб) представлява образователен проект, разработен в рамките на дейностите, базирани на учебния план на Дневния център за рехабилитация "Мали дом - Загреб". Продължителността на проекта е една учебна година. Чрез тематичен подход са били представени отделни райони в Загреб, които са адаптирани така, че да се възприемат по различни обучителни канали от учениците, използвайки материали с различни характеристики (визуални, слухови, тактилни и т. н.). В съответствие с образователните и рехабилитационните потребности на учениците, концепциите са въведени чрез мултисензорни модалности, които са помогнали да се разбере опита и да се усвоят понятията. Подкрепата и промяната се реализират по отношение на комуникация, учене, използване на среда като изкуство и музика и поставяне на функционални цели от различни сфери на развитие: комуникация, учене, сензорна интеграция, функционална моторика. По тази част от програмата работят специален учител, професионален терапевт, арт терапевт и помощен персонал.

Деятелностите са изпълнявани два пъти седмично и се състоят от образователна част, последвана от творчески семинар под ръководството на арт терапевт. Учениците изработват различни продукти, представящи град Загреб, като използват материали като лепило и хартия, пастели, графики и т. н. Те също пишат лични и лесни за четене разкази за квартала, в който живеят. В края на годината работата им е изложена за един месец в местната библиотека, през месеца, посветен на *Деня на Загреб*.

Целевата група от този пример е група от деца с тежки затруднения: интелектуални, сетивни, двигателни и сложни комуникационни нарушения. Възрастта на учениците, участващи директно в проекта, е от 11 до 16 години.

Проектът е разработен като част от обучителна програма на Мали дом - Загреб, която цели да свърже различните среди, в които детето живее и услугите за деца с увреждания, които посещава.

Проектът е подкрепен от библиотекари, политици от Офиса за социална политика на Загреб. Той също така е подкрепен от доброволци и студенти от Факултета по обществени науки в Загреб, които помагат с прехода към местата на изложбите.

Основните методи, използвани в този проект, са следните:

- Универсален дизайн за обучителен подход
- Мултисензорни начини на представяне
- Активно участие на всеки ученик

- Съдържателни преживявания
- Функционални и екологично ориентирани цели по отношение на развитието
- Арт терапия

Крайните продукти са показани по време на изложба в местната библиотека (Май 2016). Идеята за изложба в библиотеката е родена по време на едно от посещенията на учениците в библиотеката в местния квартал. Тази библиотека често е домакин на изложби от различни организации. Предложено е тази работа да бъде изложена през май, когато се празнува Денят на Загреб. Изложбата продължава един месец, а посетителите в библиотеката имат възможност да се срещнат и да научат за хора с тежки увреждания и тяхната работа. Това сътрудничество отваря вратите за бъдещи проекти с местната библиотека.

Образователният проект е последван от допълнителни изложби на Фестивал на равните възможности (май 2016 г.) и в общината (октомври 2016 г.).

Бележка:

Инклузън Юрп е разработила Европейски лесни за четене и разбиране стандарти. Стандартите са за писмена, електронна, аудио и видео информация.

http://easy-to-read.eu/wp-content/uploads/2014/12/EN_Information_for_all.pdf

Този подход е приложим, защото обхваща съдържателни теми и постепенно подготвя учениците да участват в живота на общността. Сътрудничеството с местната библиотека се поддържа и се планират нови изложби.

Този модел на обучение по съдържателни теми и реализирането му в общността се планира да бъде допълнително разширен чрез включване на

различни теми. Планира се изложба в местната фитнес зала и в дома за възрастни хора, които са близо до организацията.

Проектът може лесно да бъде адаптиран, за да отговори на различните нужди на хората с тежки увреждания. Важната част е избор на подходящи теми и дейности, които могат да бъдат вградени в контекста на реалния живот. Избраните теми могат да обхващат такива, които могат да включват общности като местни библиотеки, музеи, културни събития.

Бележка:

Достъпност за вашето събитие.

<http://www.capito.eu/de/Angebote/>

[Barrierefreie Information/](#)

4.2. Достъпна среда и възможности за обучение

Член 9 Достъпност в КПХУ на ООН предвижда, че държавите-страни по Конвенцията трябва да предприемат необходимите мерки, за да гарантират, че хората с увреждания имат равен достъп до физическата среда, транспорт, информация и комуникации, включително информационни и комуникационни технологии и системи, както и до други съоръжения и услуги, отворени или достъпни за хората както в градските, така и в селските райони.

В контекста на включващото обучение в общността за хора с тежки интелектуални затруднения достъпността се отнася, от една страна, до достъпния дизайн на предоставяните (обществени) услуги в общността и, от друга страна, до индивидуалния достъп на хора с тежки интелектуални затруднения, които имат нужда от педагогическа помощ и ценени взаимоотношения между отделните индивиди и членовете на общността.

"Понякога хората искат да направят нещо добро и ви дават шоколад, но аз не съм дете, не искам да получа шоколад, вместо да общуват с мен" (Клиент на организация, доставчик на услуги за хора с увреждания)

4.2.1. Практическа достъпност за доставчици на услуги

Адаптиране на физическата среда

- Планирайте лесно достъпни места.
- Местни архитекти и инженери могат да работят съвместно с организациите за хора с увреждания, за да предоставят информация по адаптирането.
- Осигурете адекватни транспортни услуги за посещение на придобивки и съоръжения в общността.
- Организациите, доставчици на услуги за хората с увреждания, не трябва да спрат да се застъпват за асансьори, рампи, автоматични врати във всички услуги в общността.

Комуникация и участие

- Обществените услуги и придобивките в общността трябва да бъдат достъпни по различен и подходящ начин за местните жители.
- Налични са лесни за четене материали.
- Конференциите, културните и религиозните събития в общността трябва да бъдат планирани съгласно правилата за достъпност по отношение на комуникация.

4.2.2. Индивидуален достъп и срещи в

Неща, които ме дразнят? Когато искам да поръчам нещо в кафенето, а сервитьорката пита моя придружител, какво искам да пия." (Клиент на организация, доставчик на услуги за хора с увреждания)

общността

Един от основните въпроси по проекта MINCE за обучение в общността е въпросът как да се изградят успешни срещи между хора с тежки интелектуални затруднения и членове на общността.

В този контекст са събрани някои изявления от хора с интелектуални затруднения.

- Идентифицирайте местата в общността, които са приветливи и гостоприемни
- Планирайте малки срещи в общността, които да се повтарят.

Бележка:

Хартата на правата по отношение на комуникацията:
Хартата за правата е написана от Американската говорно-слухова асоциация 1992 г. Повече информация може да бъде намерена на сайта: www.asha.org/njc

Срещите трябва да бъдат планирани възможно най-обикновено. Една обикновена ситуация е например да отидете сам в магазин за хранителни стоки, за да купите четка за зъби. Не е нормално да се отиде до магазина за хранителни стоки в група с няколко души с интелектуални затруднения. "Опознаването" е много важно за всички участници. Препоръчително е да се повторят срещите (в един и същ кафе-магазин), за да се създаде позната ситуация и за намаляване на несигурността.

- Осигурете отворена и разбираема посредническа подкрепа.

Положителните взаимодействия между хората с тежки интелектуални затруднения и членовете на общността в много случаи се нуждаят от съдействието на придружител (поради нуждата на хората от подкрепа), но също и за да посредничи между общността и лицата с увреждане в случай на раздразнение от едната или от двете страни (вж. Фишер 2010). От гледна точка на обучението в

общността, една от задачите на подкрепящите е педагогическа задача в работата с общността. Тази задача изисква допълнителни умения и инструменти, ето защо бе разработена обучителна програма за работещи в услугите за хора с увреждания. Тя е инструмент, който може да се използва, за да се гарантира, че персоналът в услугите за хора с увреждания действа като застъпник за включване в общността, като задава необходимите основни познания за това.

- Членовете на общността се научават на емпатия и уважение към другите хора.

Срещите предлагат възможност да се работи активно върху собственото възприемане на възможните предразсъдъци и стереотипи и да се увеличи способността да се реагира емпатично в ситуации, които не се случват всеки ден. Тези опити за учене вероятно трябва да бъдат подкрепени от обяснения или информация от организациите, доставчици на услуги за хора с увреждания.

- На опитите за комуникация се реагира.
- Зачитането и достойнството е основният подход в комуникацията.
- Хората са адресирани директно, а не чрез подкрепящи или други лица.
- На хората не се говори в трето лице, когато присъстват.
- Приемете границите на взаимодействие, поставени от хората с тежки интелектуални затруднения

Хората с тежки интелектуални затруднения са

разнообразна група от хора с разнообразни желания и избори, които се отнасят до социализирането. Ограниченията в готовността за общуване с други хора трябва да бъдат приети от подкрепящите и членовете на общността.

Пример за добра практика

Добра практика

Организация, която я прилага: Мобилни услуги, Lebens-hilfe für Menschen mit Behinderung Seelze e.V., www.lebenshilfe-seelze.de

Включване в младежки център

Проектът е инициатива на мобилна услуга за подкрепа на семейството. Той започва през март 2017 г. и се провежда веднъж седмично.

В младежкия център Bau-Hof (<http://www.bau-hof.de/>) се провежда редовна дейност за свободното време. Bau Hof предлага много дейности като грижи за животните (понита, кози, зайци и т.н.), изграждане на хижка, катерене, високо въжена градина, съоръжения за изкуства и занаяти, кафене, музикална зала, обща кухня за печене и готвене, изследователски уъркшопове за експериментирание и читалня.

Група хора с интелектуални затруднения от Lebenshilfe редовно се присъединява към дейностите на други млади хора и деца. Младите хора се срещат за обяд в съоръженията на Lebenshilfe и след това отиват заедно в Бау Хоф. За да накарат новодошлите да се почувстват комфортно и да се уверят, че другите деца не са омагьосани от тях, Lebenshilfe започват с малка група деца. Крайната цел е всяко дете без увреждане, да може да се присъедини към Бау Хоф .

Това да се започне с малка група, така че децата с увреждания да не се разглеждат като странни и различни, е важен елемент от това упражнение. Удобствата в младежкия център Bau Hof предлагат много различни дейности, така че всеки може да намери нещо, което харесва.

A photograph of a man with dark hair and a mustache, wearing a tan corduroy jacket over a white striped shirt. He is holding a black microphone with a silver grille and is speaking. In the background, another man with glasses and a dark shirt is visible, looking towards the speaker. A blue circular graphic with white text is overlaid on the bottom right of the image. The man speaking has a green wristband on his left wrist and a black and yellow watch on his right wrist. A glass of beer is visible in the bottom left corner.

Мерки и принос
на организациите,
доставчици на
услуги за хора
с увреждания

5. Мерки и принос на организациите, доставчици на услуги за хора с увреждания

Когато говорим за социалното включване на хора с тежки интелектуални затруднения, говорим за целева група, при която има риск да бъде изцяло изключена от дебата за включване и социално участие. Въпреки че Конвенцията на ООН за правата на хората с увреждания определено говори за "необходимостта от насърчаване и защита на човешките права на всички лица с увреждания, включително тези, които се нуждаят от по-интензивна подкрепа" (Преамбюл 10), реалностите все още често се различават. Тези реалности зависят от различни параметри, някои от които могат да бъдат открити в структурни, социални и също така и социално-политически измерения. Организациите, доставчици на услуги за хора с увреждания, при представянето на целевата група хора с тежки интелектуални затруднения са изправени пред предизвикателството да се позиционират и да действат между приоритети, които по някакъв начин са дори противоречиви. Реалната роля и функция на организациите, доставчици на услуги за хора с увреждания, се променя и ще бъде описана в раздел 5.1. Две ключови стратегии за справяне с предизвикателствата пред целевата група хора с тежки интелектуални затруднения са личноцентрираните мерки и мерките, насочени към общността (Зайферт 2012). Тези стратегии ще бъдат разгледани в раздели 5.2. и 6.1. на този Наръчник.

5.2. Роля и функция на организациите,

доставчици на услуги за хора с увреждания в общността

Във всички Европейски страни грижите и помощта за хора с увреждания са подразделение на по-голяма национална социална система и не могат да се разглеждат като отделна система. Това включване в по-големи структурирани системи за подпомагане, от своя страна, оказва влияние върху мисленето и действията в сектора на работата за хора с увреждания и осигурява рамкови условия и възможности за конкретни действия (Шулте-Кемна 2014). В този смисъл организациите в областта на хората с увреждания трябва да отговарят на голямото търсене на услуги и подкрепа, които са законово регламентирани и са от полза за различни целеви групи. От една страна, обществото като цяло е освободено от тази отговорност, семействата са облекчени, а от друга страна, хората с увреждания имат възможност да изградят собствен живот, като получат необходимата подкрепа. Необходимо е обаче ясно да се разбере, че първоначалните цели на институциите (от 19-ти век нататък), са да направят хората с увреждания полезни за обществото, да противодействат на пренебрегването им или дори да защитават обществото от тях. Индивидуалната подкрепа не е предоставяна на хората, живеещи в институции. Фрюхтел и др. посочват, че институциите са "не за интеграция, а са отговорни за сегрегацията" (2013). От средата на 20 век и от Скандинавия този образ започва да се променя. Въпросът за участието, нормализиране на условията на живот и интеграцията в общността стана по-силен и свързан

с усилията за деинституционализация. Деинституционализацията не означава премахването на съществуващите организации за хора с увреждания, но има за цел да промени собственото ни организационно разбиране за ролите (виж Аселмайер 2004). В обобщение, може да се твърди, че е в ход промяна на парадигмата от институционализирана подкрепа към ориентираната към общността подкрепа и "професионално има промяна от общи услуги към индивидуализирана подкрепа, с акцент върху самоопределението и самоуправлението и изразена необходимост от практики, основани на доказателства" (Шалок/Вердуго 2012).

Организациите, доставчици на услуги за хора с увреждания, също трябва да бъдат "доставчици на услуги на местните работодатели, администрации, клубове и др., на които да помогнат да си отворят организациите за хората с увреждания" (Спек 2013).

След влизането в сила на Конвенцията на ООН за правата на хората с увреждания (КПХУ на ООН), която е правно основание за социалното включване, са направени промени в организациите. Те трябва да са все по-загрижени за включването на своите клиенти. Това изисква ново разбиране за ролите, които вече не се фокусират единствено върху хората с увреждания, но също така отчитат социалната среда и възможности в обществото и интегрират обществото като такова в процеса на включване.

Включването има две измерения, които са тясно свързани. От една страна, има нормативен характер, който е отразен в Конвенцията на ООН за правата на хората с увреждания: хората с увреждания имат право на участие и обществото трябва не само да се справи с различието, свързаното с тях, но и да даде собствено достойнство и автономия на хората с увреждания. От друга страна, има оперативен характер, който се

"В контекста на включването, успехът на институцията ще се измерва по начина, по който тя ще успее да върне отговорността към обществото и/или към конкретното социално пространство [по-близката общност] и тя да остане там" (Спек 2013).

реализира чрез системата за структурирани услуги, предлагащи личностно центрирана и ориентирана към общността подкрепа. В този случай трябва да се разширят задачите на организациите, доставчици на услуги за хора с увреждания. В допълнение към личностно центрираната работа, която вече осъществяват през последните години - или са в процес на въвеждането ѝ - те трябва да се съсредоточат върху общността и услугите там. Те трябва да бъдат и "доставчици на услуги за местни работодатели, администрации, клубове и др., на които да помогнат да отворят организациите си за хората с увреждания" (Спек 2013). Добри практики могат лесно да се разпознаят и вече са добре развити за хора със специални образователни потребности или с леки затруднения. Ако се съсредоточим върху целевата група на MINCE (хора с тежки интелектуални затруднения), все още има недостиг, който ще трябва да бъде решен в бъдеще. Това непосредствено води до последствия както на организационно, така и на ниво персонал. Нивото на развитие и разбиране на екипите е взето под внимание при разработването на Обучителната програма на MINCE за работещи в услугите за хора с увреждания, в която тези нови измерения и предизвикателства са включени¹ и обобщени в този Наръчник в раздел 4.2. В първата част на този Наръчник фокусът е върху организационното ниво, въпреки че персоналят играе съществена роля в изпълнението на представените идеи и примери. От гледна точка на организациите, доставчици на услуги за хора с увреждания може да се каже, че "в контекста на включването, успехът на институцията

¹ За повече информация и документи, моля, посетете уебсайта на MINCE: www.mince-project.eu

ще се измерва по начина, по който човек успява да върне отговорността към обществото и/или към конкретното социално пространство [по- малката общност] и тя да остане там "(Спек 2013).

В този смисъл една от основните задачи на организациите за хора с увреждания в бъдеще ще бъде да допринесат за развитието на включваща култура във включващо общество, в което социалните услуги се отварят към хората с увреждания, а от друга страна има специализирани придобивки за хората с увреждания, които са ориентирани към общността. (Теунисен 2006).

Как организациите, доставчици на услуги за хора с увреждания, могат да се отворят със съществуващи и нови предложения за общността и каква подкрепа могат да предоставят на общността, за да предоставят услугите си на хора с тежки интелектуални затруднения? Как могат организациите, доставчици на услуги за хора с увреждания, да допринесат за развитието на включващи култури?

5.3. Мрежа на организациите, доставчици на услуги за хора с увреждания в общността

Основната задача на организациите, доставчици на услуги за хора с увреждания, е подкрепата за хора с увреждания. В този смисъл те могат да насърчават социалното включване на хора с тежки интелектуални затруднения. Организациите, доставчици на услуги за хора с увреждания и хората, работещи в тях, са агенти в процеса на социално включване. Но включването се осъществява като реципрочен процес между

индивида и обществото и може да бъде успешно само в това взаимодействие. Поради това съществува силна нужда от сътрудничество и работа в мрежа между по-близката общност, за да се осъществи включването, което е процес, който отнема повече време и трябва да се разглежда в дългосрочна перспектива. Как организациите, доставчици на услуги за хора с увреждания, могат да изградят устойчива мрежа в и с общността?

- Намерете общи интереси и възможности в общността.
- Участвайте в проекти и събития в общността.
- Предлагайте семинари за повишаване на информираността.
- Сътрудничете си с институциите в общността по отношение на условията, околната среда, сградите и възможностите.
- Предлагайте курсове за обучение на професионалисти и обществени посредници по отношение на социалното включване на хора с тежки интелектуални затруднения.
- Организирайте информационни срещи в общността.
- Работете с институции за промяна на наличната подкрепа за хора с тежки интелектуални затруднения.
- Включете доброволци във вашата ежедневна работа.
- Сътрудничете си с образователни институции като училища, центрове за обучение на възрастни, университети - по проекти, но

също и стажове.

- Обучавайте хората с тежки интелектуални затруднения и хората от общността заедно по отношение на комуникацията.
- Организирайте дни на отворени врати или отворете услуги/ателиета във вашата организация.
- Посетете събитията, местата и организациите в общността, които често се използват (библиотеки, паркове, фитнес зали).
- Създайте мрежа с организации, които имат подобни цели като вас, които следват, в ежедневна работа (например изкуства, готвене, градинарство) и организирайте уеб страници, месечни срещи, група за редовни участници и т.н.
- Ангажирайте себе си и хората с тежки интелектуални затруднения при организирането на събития заедно с други актьори от общността.
- Създайте съвместни проекти.
- Изберете представители на хората с тежки интелектуални затруднения, чието присъствие се забелязва на общински събрания, форуми за дискусии в общността и др.
- Комуникирайте с местните власти, комунални служби и предприемачи с цел развитие, което позволява създаването на работни места, стажуване, социално и общностно участие.

- Променете ежедневните си практики и работните модели. Много дейности също са изпълними извън вашата организация.

Пример за добра практика

Добра практика

Организация, която я прилага: Lebenshilfen Soziale
Организация, която я прилага: Cerci Espinho,
<https://www.cerciespinho.org.pt/index.php>

Действия за повишаване на информираността и включването

Използвайте ресурсите на общността и отворете организацията за общността

Cerci Espinho прилага тази практика от 2010 г. Примерът за добра практика се реализира в две дейности:

- Посещения в организацията в нормални работни дни.
- Дейности, извършвани в общността.

Включени са клиенти с увреждания, включително тежки затруднения и лица и/или хора от общността (ученици, възрастни хора на IPSS – Instituições Particulares de Solidariedade Social – Специализиран институт за социална солидарност, персонал на организации, политици и вземащи решения, фирми, представители на публични организации). Ресурси са всички места, където се осъществява дейността (те могат да бъдат в организацията, но също и в общността - например в кафенета/ресторанти, музеи, панаири, партита и социални, културни и спортни събития).

Основната методология е взаимодействието между широката общественост и хората с увреждания (интелектуални затруднения, включително тежки

интелектуални затруднения), както в услугите на организацията, така и на най-разнообразни места в общността. Тя се характеризира с предаването на информация за особеностите на хората с увреждания и за съществуващите и необходими дейности в интерактивен контекст и лице в лице.

Дейностите в общността се извършват като се вземат предвид както интересите на клиентите, така и целите на дадена дейност. Взаимодействието и обществената видимост сред населението на хора с увреждания на различни места е основната стратегия за популяризиране на позитивния обществен имидж на хората с увреждания, както и общественото съзнание за тази реалност.

И двете дейности могат да бъдат приложени във всяка организация, стига тя да разполага с човешки ресурси и информираност на служителите за важността на споделянето на реалностите на хората с (тежки интелектуални) затруднения и общността.

5.4. Участие на организациите, доставчици на услуги за хора с увреждания в развитието на областно и регионално ниво

Организациите, доставчици на услуги за хора с увреждания, са част от местната среда и по този начин поемат отговорност за активното участие в тази среда и за активното участие в развитието на местния регион. Организациите, доставчици на услуги за хора с увреждания, могат да допринесат за развиването на включваща култура в общността чрез различни мерки и дейности. Те могат да играят активна роля в т. нар. процес на свързване с

12 принципа на успешна работа
в мрежа и партниране (Мрежа
Нови пътища към включване)

общността. Мрежата "Нови пътища към включване" подчертава необходимостта от разработване на "стратегии за свързване с общността и изграждане на партньорства" и предлага 12 "принципа за успешно изграждане на мрежи и партньорства", върху които представителите на организациите, доставчици на услуги за хора с увреждания, и общността могат да работят заедно:

1. Обща визия за включването
2. Ясно фокусиране върху важни нужди
3. Добра комуникация
4. Винаги да сме учтиви и дипломатични
5. Доверие и прозрачност
6. Ползотворна ситуация за всички партньори
7. Използване силните страни на всеки партньор
8. Координация и сътрудничество, обединяване на ресурси, създаване на нови възможности
9. Решаване на общи проблеми
10. Уважение към правото на несъгласие, действие на консенсусна основа
11. Работа в мрежа и изграждане на лични взаимоотношения
12. Празнуване на успеха
(Мрежа "Нова пътища към включване").

Когато се вземат предвид тези принципи, както организациите на хора с увреждания, така и организациите в общността, са в състояние да постигнат сътрудничество.

Участието винаги се отнася до цялата общност. Много хора живеят заедно под различни форми. Хората споделят различни услуги, придобивки и обществени пространства. Те имат възможността да станат ефективни при разработването на включващата общност, отделно от правното

задължение на вземащите политически решения да реализират включването.

За да създадат най-добрите условия за по-нататъшно сътрудничество, организациите, доставчици на услуги за хора с увреждания, могат да определят следните мерки:

- Обучение на персонала на организациите за хора с увреждания в комуникационни умения с общността.
- Стартиране на събития или проекти, за да се осигури включващ опит на по-широка аудитория.
- Определяне места в общността, където хората участват в дейности, които отговарят също и на интересите на хората с тежки интелектуални затруднения и редовно посещаване на тези места.
- Работа по отношенията между хора с интелектуални затруднения и общността за осъществяване на функционална комуникация между тях.
- Изготвяне на полезни продукти и предлагане на необходими услуги за общността.
- Активност в социална среда, за да допринасяме за социалната среда и да се свързваме с хората там.
- На професионалния персонал се дава възможност за по-голяма гъвкавост във времето, човешките ресурси и автономното вземане на решения по отношение на работата, ориентирана към общността.
- Споделяне на материални ресурси (напр.

помещения, коли, градини) с общността.

Пример за добра практика

Добра практика

Организация, която я прилага: Lebenshilfen Soziale Dienste GmbH, <http://lebenshilfen-sd.at/>

Включващи събития

Полезни продукти за общността

Фестивал на растенията в Граткорн

От 2016 г. Lebenshilfe Граткорн организира фестивал на растенията през пролетта. Преди това в защитената работилница се засаждат и отглеждат разсад и различни млади растения (като босилек, домати, тикви, тиквички, слънчогледи и много други) от хора с тежки интелектуални затруднения. Други организации, доставчици на услуги за хора с увреждания, които също работят в областта на отглеждането на млади растения, са поканени да допринесат за фестивала. Разпространени са покани под формата на картички и плакати в общността на Граткорн и околностите. Освен това е открит бюфет с торти и кафе, който кани посетителите да се забавляват и да общуват. Фестивалът на растенията има голям успех в първото си издание, идват много хора от общността и купуват растения за градините си. Хората от общността са помолили организатора да повтори успешния фестивал през следващите години, така че сега се планира да се организира фестивал на растенията всяка пролет.

Пример за добра практика

Добра практика

Организация, която я прилага: AKTYWNI - Stowarzyszenie Wspierania Aktywności

Niepełnosprawnych Intelktual-nie (ACTIVE - Асоциация, подкрепяща дейността на хората с интелектуални затруднения

<http://www.bazadobrychpraktyk.org.pl/practice/view/204>)

Сътрудничество с други организации в общността, в този случай: центрове за социално подпомагане

Проектът е разработен с цел подпомагане на семейства с деца с интелектуални затруднения в сътрудничество със социални центрове в различни общини в провинция Podlasie. Това е сътрудничество с Specjalny Ośrodek Szkolno - Wychowawczy im. W. Kikolskiego w Białymstoku (Център за специално образование Kikolskie в Białystok). Проектът е финансиран със собствени ресурси на центъра, Национален фонд за рехабилитация на хора с увреждания (PFRON) и спонсори.

Целевата група включва хора с различна степен на интелектуални затруднения, но и такива с тежки затруднения, както и техните семейства. Семействата са избрани от най-бедните, които не са имали професионална подкрепа в справянето с уврежданията на детето си и проблемите на ежедневието. Основна информация за проекта:

- Избрани 20 семейства
- Диагностицирани са нуждите и възможностите за социална дейност на семействата.
- Разработена е индивидуална програма за всяко семейство.
- Осигурена е психологическа и терапевтична помощ за всички бенефициенти по проекта.
- Проведени са семинари за интеграция, включващи елементи от занаяти и цялостната идея е за насърчаване на интеграцията на хората с

увреждания в общността.

- Проведени са групи за подкрепа на членовете на семейството.
- Предоставена е информация за проекта, за да знаят хората, че могат да получат съвет.
- Реализирана е обучителна програма за всички семейства, включваща екскурзия до музея в село Wach.
- Тези дейности са довели до следните резултати:
 - Участниците са увеличили своите социални компетенции и комуникационни умения.
 - По-близки са социалните връзки между участниците в проекта.
 - Повишени практически умения на участниците (кошничарство, бродерия, шиене, готвене, везане и др.).
 - Негативните стереотипи сред възрастните, които се грижат за хора с увреждания, са сведени до минимум.
 - Родителите повишават информираността си по отношение на дейностите и социализацията на деца с (тежки) интелектуални затруднения.

Елементите, които са подкрепили успешната практика, са, от една страна, че учителите подкрепят семействата в тяхната социална среда (240 часа интервенция), а от друга страна, че четири „супервизори“ са избрани сред бенефициентите, които последователно са изпълнявали практически дейности в тази област.

Организацията силно вярва, че проектът влияе върху социалното включване и социалното участие на семейства, които отглеждат деца с интелектуални затруднения. Другото въздействие е, че гражданите на провинция Podlaskie повишават информираността си за включването на хората с увреждания. Проектът продължава и в бъдеще в зависимост от потребностите на бенефициентите:

Регионалната оперативна програма за Малополското войводство осигурява допълнителна семейна подкрепа за периода между 2014 и 2020 г., както и програми за социална превенция за семействата с деца с интелектуални затруднения.

A photograph of a man with short, light-colored hair, wearing a brown and blue patterned sweater, speaking into a microphone. He is looking slightly to the right. In the background, a blurred crowd of people is visible, including a man in a suit and glasses on the right. A blue circular graphic is overlaid in the bottom left corner.

**Мерки по
отношение
на лицето/човека**

6. Мерки по отношение на лицето/човека

Вече бе споменато по-горе, че една от ключовите стратегии за реализиране на социалното включване е личноно центрираният подход. Този подход е насочен към групата на хората с тежки интелектуални затруднения и ще бъде разгледан в по-голяма дълбочина в 6.1. Освен това има други групи, които се нуждаят от повече внимание в процеса на социално включване, тези групи трябва да се разглеждат като агенти на включването. Тези групи са:

- персонал в услугите за хора с увреждания (описани в 6.2.);
- хората с леки затруднения като самозастъпници посредници (2.3).

И двата подхода, личноно центрираният и този, насочен към общността, са тясно свързани помежду си. Следователно, твърдения по-долу винаги се отнасят до двете измерения, тъй като прилагането на едното намира крайната си логика най-вече заедно с другото.

6.1. Личноно центрирани мерки/ подкрепа на връзката с хора от общността

"... вече не става въпрос за това, на кого предлаганата услуга ще „стане“, а как да се изпълняват собствените житейски планове" (Зайферт 2012)

"Личноно центриране означава да се развият услугите за подкрепа според нуждите и интересите на индивида, да се разработят индивидуални подкрепящи схеми – с участието на лицето - които са възможно най-близки до личните представи за "добър живот". Така че вече не става въпрос за това, на кого предлаганата услуга ще "стане", а как

да се изпълняват собствените житейски планове". (Зайферт 2012) Много организации, доставчици на услуги за хора с увреждания, вече работят на базата на личностното центриране и ориентиране към общността. В повечето случаи успехът зависи от мотивацията и ангажираността на различни лица и групи в самата организация за хора с увреждания, но и извън организациите, в общността (Зайферт 2012). За всички хора с (тежки) интелектуални затруднения "степените на участие в общността" трябва да бъдат в диапазона от "присъствие, среща и участие" (Симпликан и др., 2014). Всяко от трите нива има своя собствена значимост и стойност в развитието на социалното включване и участието в общността. За организациите, доставчици на услуги за хора с увреждания и персонала, работещ в тях, това се изразява в подкрепа на клиентите за присъствие, срещи и участие в общността. Конкретните интереси, къде да се присъства, къде да са срещите или къде да се участва пълноценното в общността, може да варират за всеки клиент и за всяка тематична област; това е нещо, което трябва да се открие и разработи чрез прилагането на личностно-центрираните методи². За успешното изпълнение на планираните дейности за хора с тежки интелектуални затруднения в общността е необходимо сътрудничество между всички заинтересовани страни. Само мотивацията на всички участници вътре и извън организациите, предоставящи услуги за хора с увреждания (в общността), води до среда и ситуации, в които може да се случи присъствието, срещите и

² Обучителната програма MINCE за социални работници в услугите за хора с увреждания предлага основите, принципите и инструментите за личностно центрирано планиране в Модул 5. Програмата е достъпна на уебсайта на проекта www.mince-project.eu.

участието. Тук ще намерите някои предложения как да се фокусирате върху целите и интересите на човека, за да разберете как и къде да изградите взаимоотношения и връзки с общността:

- Разберете предпочитанията, които има клиентът с интелектуални затруднения.
- Намерете места и ситуации, в които човекът с тежки интелектуални затруднения може да преследва своите предпочитания в общността.
- Използвайте различни начини на комуникация.
- Предложете възможност за практически обучения в реалния живот.
- Подсигурете подходящи развлекателни дейности.
- Подгответе хората с тежки интелектуални затруднения, като често посещавате места в общността (магазини, паркове, кафенета, пазари, библиотеки...) и постепенно ги включвате в събития и всекидневието в общността (от присъствие, към срещи, до участие). В същото време хората в общността свикват да се срещат с хора с тежки интелектуални затруднения.
- Намерете хора от общността, които са мотивирани да допринесат за нови взаимоотношения, като станат част от "Кръга за подкрепа"³.
- Създайте лични мрежи, които позволяват на

³ <http://trainingpack.personcentredplanning.eu/index.php/de/circles>

хората с тежки интелектуални затруднения да вземат свои собствени решения с подкрепата на мрежата.

Добра практика

Пример за добра практика

Организация, която я прилага: CERCIGUI,
<http://cercigui.pt/>

Включване и дейности за отдих

Проект: Платформа Мадре Тереза де Калкута

Дейността се развива от 2012 г. Текущо се провеждат срещи на всеки две седмици и се планират дейности за цялата година. Работата се извършва само от доброволци, сътрудници на институцията и лидери на НСК (Национален скаутски корпус).

Платформата "Мадре Тереза де Калкута" е пилотен проект на национално равнище, който се стреми да включи в скаутското движение хора с увреждания или със специални образователни потребности. Този проект има две основни цели: първо, да доближи скаутското движение, идеалът му и образователните му методи до младите хора с увреждания, опитвайки се да постигне евентуална и желана бъдеща интеграция в групата, която е най-близо до тяхната общност. На второ място, да предложи на младите скаути уникална възможност за учене, споделяне и създаване на афективни връзки с реалността на клиентите с увреждания. Тринадесет души с умерени и тежки интелектуални затруднения са част от този проект.

Следните елементи са подкрепили изпълнението на проекта:

- Динамика на групата
- Информационни лекции

- Срещи
- Презентации
- Сесии „Въпроси и отговори“
- Различни материали, предоставени от НСК
- Няколко включващи проекта са реализирани през годината, а именно:
 - Rover Ibérico - Включване +
 - Национални обменни визити
 - Участие в дейности в местната общност
 - Фестивали в местната общност
 - Къмпингуване

Планът е проектът да продължи, като винаги се има предвид заетостта на доброволците от Националния скаутски корпус и CERCIGUI, както и на всички останали лица, които желаят да участват. Проектът е отворен за всички хора с увреждания, не само за клиентите на CERCIGUI. Тази практика може да бъде възприета от други групи на Националния скаутски корпус, които да включват хора с увреждания в тяхната област на интервенция, както и такива на подобни институции.

Добра практика

Пример за добра практика

Организация, която я прилага: CUDV Črna na Koroškem, <http://www.cudvcrna.si>

Предлага възможност за практическо обучение в реалния живот

Проект: VOSIDIS - Специализирано професионално обучение за хора с тежки и дълбоки интелектуални затруднения

Проектът VOSIDIS е финансиран от Европейската комисия в рамките на програма "Леонардо да Винчи", по него се разработва пилотна програма за

обучение.

Партньори по проекта VOSIDIS са Алианта, консултанти по проекти от Словения, Българската асоциация за лица с интелектуални затруднения и FENACERCI - Национална федерация на социалните кооперации от Португалия.

В краткосрочен план въздействието на проекта е насочено към подобряване на уменията и компетенциите на хората с тежки и дълбоки интелектуални затруднения, включени в обучението и работния процес, както и на техните обучители. В дългосрочен план той е насочен към включването на видим брой от целевата група в работни процеси, като по този начин това се отрази на тяхното включване в обществото. Обучението за обучители се провежда през 2009 г. в Словения, Португалия и България, където всички от участниците в курса се обучават. Изпълнението на пилотната програма се реализира в Черна, а 9 души са записани. Целевата група са хора с тежки и дълбоки интелектуални затруднения от Словения, които са използвали услугите на CUDV Črna / пребивават в Črna на Koroškem и са на възраст над 16 години.

По време на проекта са разработени специфични методологии и помощни материали, в резултат на които е изготвено Ръководство за професионално обучение на хора с тежки интелектуални затруднения. Финалната конференция и професионалните консултации през 2010 г. събират много организации, експерти и хора с интелектуални затруднения от Словения и чужбина. Проектът продължава и днес в CUDV Črna на

Когошкет. Други, професионалисти, които предлагат услуги за хора с тежки интелектуални затруднения и/или предлагат професионални обучения и/или подкрепа и разработват включваща работна среда и/или вземат политически решения, могат да приспособят ръководството към техните нужди. Ръководството предлага препоръки за това.

Добра практика

Пример за добра практика

Организация, която я прилага: Lebenshilfen Soziale Dienste GmbH, <http://lebenshilfen-sd.at/>

Разкриване на предпочитанията на клиента

Намиране на места и ситуации, в които човек може да следва предпочитанията си в общността

Сам⁴ е 38-годишен мъж с тежко интелектуално затруднение и е клиент на Дневен център в Грац. Той наистина харесва кучетата и най-важното му желание за бъдещето е да работи с кучета. Това е един от резултатите от процеса, реализиран чрез методологията на лично центрираното планиране и той дава на работещите в услугите за хора с увреждания идея за конкретни по-нататъшни действия. Заедно със Сам и неговия кръг от подкрепящи, е търсена възможност да се предложат на Сам повече възможности да работи с кучета. Решението, което е намерено, е, че Сам може да работи веднъж седмично с куче-терапевт в обучението за усвояване на команди.

6.2. Разработване на мерки за персонала в услугите за хора с увреждания и подкрепящите ги

Работещите в услугите за хора с увреждания са

⁴ Името е сменено.

важна група по отношение на социалното включване на хората с тежки интелектуални затруднения, тъй като те действат като агенти и фасилитатори на включването. Тяхното професионално обучение ги е подготвило за ежедневно подпомагане на хора с тежки интелектуални затруднения и следователно са запознати с мерките за подкрепа. Но липсват умения и знания за предприемане на конкретни стъпки към включването на хора с тежки интелектуални затруднения, въпреки че това е професионално и етично изискване за персонала, който се грижи за такива хора. В повечето случаи има процесуални недостатъци по отношение на придружаването на хора с тежки интелектуални затруднения в общността и в супервизията на стъпките за включване. Работещите са първите, които са изправени пред предизвикателства и бариери в рамките на този процес. И те са и първите, които реагират на тези предизвикателства и бариери. За да реагират по подходящ начин на предизвикателствата, пред които са изправени в процеса на социално включване, те трябва да бъдат подготвени и обучени. Те трябва да са наясно с въпроса какво означава социалното включване за целевата група хора с тежки интелектуални затруднения и самата общност. За тази цел те трябва да придобият допълнителни умения и компетенции по отношение на взаимодействието с хората от общността. Списъкът по-долу дава някои препоръки, насочени към желаните от персонала умения и компетенции за новите и променени изисквания на организацията по отношение на социалното включване на хора с

тежки интелектуални затруднения и съответната подкрепа на персонала:

- Осигуряване на налични ресурси за персонала, за да не се разчита само на ентузиазма и/или творчеството.
- Осигуряване на подходящо обучение за персонала, който работи във включваща среда, за да им се даде възможност да съберат най-добрите компетенции за процеса.
- Мотивиране на персонала по отношение на включването, личностно центрираното планиране и ориентацията към общността.
- Да се отговори на необходимостта от увереност и развитие на персонала, за да се даде възможност за овластяване на хората с тежки интелектуални затруднения.
- Дайте на своя персонал възможност да говори.

Обучителната програма за персонал в услугите за хора с увреждания MINCE предлага седем модула за обучение, насочени към основните умения, които трябва да има персонала, за да подпомогне социалното включване на хората с тежки интелектуални затруднения в общността⁵:

- Рамка за включване в общността
- Професионализъм и етика
- Овластяване и застъпничество
- Комуникация
- Личностно центрирано планиране

⁵ Обучението не е базисно обучение за сферата на услуги за хора с увреждания, на него трябва да се гледа като да допълнителна програма за персонал, вече работещ в такива услуги.

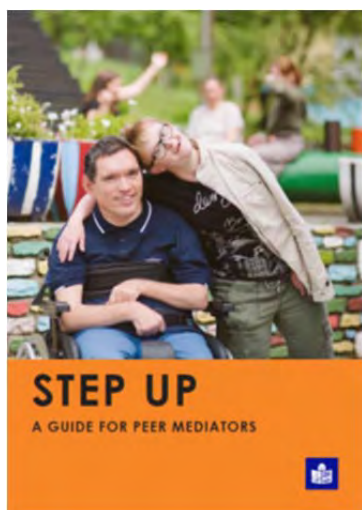
- Качество на живот
- Включване в общността

6.3. Самозастъпничество- посредничество: хората с по-леки затруднения като самозастъпници- посредници

Хората с леки интелектуални затруднения или специални образователни потребности са в състояние да действат като самозастъпници посредници за хора с тежки интелектуални затруднения. Поради собствения си опит, например, по отношение на институционалната помощ, ежедневните бариери или ежедневната дискриминация, хората с увреждания могат да симпатизират много добре на други хора с увреждания в различни ситуации. Този опит е адресиран в Обучителната програма за самозастъпници-посредници MINCE⁶ и в Наръчника за самозастъпници-посредници MINCE в лесен за четене формат, т.нар. STEP UP Guide for Peer-Mediators⁷. Обучението за самозастъпници-посредници предлага на хората с увреждания възможност да придобият нови умения и компетенции по отношение на представителство и застъпничество за хора с тежки интелектуални затруднения, но и за себе си по отношение на включването. Партньорите гарантират, че нуждите на целевата група - хора с тежки интелектуални затруднения - са взети под внимание в достатъчна

⁶ За повече информация и сваляне на документи, моля, посетете уебсайта на MINCE: www.mince-project.eu

⁷ STEP UP Наръчникът за самозастъпници-посредници може също така да бъде свален от уебсайта на MINCE. Книжката също е достъпна като аудио книга на уебсайта: www.mince-project.eu

степен. Така че обучението е насочено към ново измерение на (само) застъпничеството. Участниците в обучението получават компетенции и умения, за да поемат посредническа роля между интересите и нуждите на хората с тежки интелектуални затруднения и местната общност. Ролята на самозастъпниците посредници е, да се изгради мост между хората с тежки интелектуални затруднения и общността. В тази роля те могат да подкрепят както хората с тежки интелектуални затруднения, така и членовете на общността, да създават условия, които насърчават социалното включване и участието на хора с тежки интелектуални затруднения

Съдържанието на обучението е:

- Същност и принципи на застъпничеството-посредничество
- Представителство на собствените интереси и интересите на хора с тежки интелектуални затруднения
- Комуникация и активно слушане
- Публична и лична информация
- Вземане на решения - за себе си, за други хора
- Местна общност и участие
- Оценка

Наръчникът STEP UP има същата структура на съдържанието и от една страна служи като учебник за обучение, а от друга страна като дневник за наученото и инструментариум за самозастъпниците

Обобщение

7. Обобщение

Тъй като предишните глави ни дадоха възможност да проучим в дълбочина темите на проекта, това резюме представя някои общи идеи, които могат да бъдат важни за организациите, доставчици на услуги за хора с увреждания в стремежа им да постигнат участието на хора с тежки интелектуални затруднения в общността.

- **Социалното включване като жива и изчерпателна идея в рамките на организацията, доставчик на услуги за хора с увреждания**

Социалното включване като ръководен принцип на КПХУ следва да служи като мисия на организациите, доставчици на услуги за хора с увреждания. Социалното включване трябва да се взема под внимание, когато се създават или адаптират услуги и подкрепа. Социалното включване трябва да окаже значително влияние върху развитието на нова култура на диалог между организациите, доставчици на услуги за хора с увреждания и общността. Това изисква непрекъсната преоценка на всички нива, във всички функции и роли вътре в организациите.

- **Включване и неговия оперативен характер за организациите, доставчици на услуги за хора с увреждания**

Тъй като хората с увреждания имат право да участват и живеят в обществото самостоятелно и с достойнство, задачите на организациите, доставчици на услуги за хора с увреждания трябва да бъдат разширени, за да обхванат общността и нейните услуги. Необходимо е да се помогне на общността да гарантира, че тя е отворена и достъпна за хора с (тежки) интелектуални затруднения.

- **Обучението в общността създава възможности за учене**

Обучението в общността създава възможности за учене както за физически лица, така и за различни публични органи, доставчици на услуги и други услуги в общността. Разбирането на различията, признаването на различните жизненни среди и тяхното въздействие и признаването на общи черти изискват ангажираност към правата на човека, концепциите за разнообразието и

рефлексия. Организациите, доставчици на услуги за хората с увреждания могат да играят жизненоважна роля по отношение на обучението в общността.

- **Индивидуалният достъп и срещи са основни елементи на достъпност за хора с тежки интелектуални затруднения**

Хората с тежки интелектуални затруднения може да изпитват трудности да общуват и да действат по начин, който е общоприет от обществото. Ето защо е необходима подходяща педагогическа помощ и връзки с членовете на общността, базирани на уважение. Положителното взаимодействие между хората с тежки интелектуални затруднения и членовете на общността изисква съдействие от придружаващо лице, "посредник" с допълнителни умения и инструменти. Проектът MINCE разработи обучителна програма, която предлага мерки за развитие на персонала в услугите за хора с увреждания.

- **Мрежи в общността**

Организациите, доставчици на услуги за хора с увреждания и техния персонал са организатори на социалното включване. Но включването може да се реализира само като реципрочен процес между индивида и обществото или членовете на общността. Ролята на организациите, доставчици на услуги за хора с увреждания в този процес е да стимулират сътрудничеството и работата в мрежа в рамките на общността и да изградят устойчива мрежа с общността.

- **Индивидуално включване в общността**

Процесът на индивидуално включване и участие в общността за отделните хора зависи от много фактори като мотивацията на лицето, неговото семейство, взаимодействието на индивидите или групите с организации, доставчици на услуги за хора с увреждания, както и членовете на общността. За организациите, доставчици на услуги за хора с увреждания и за персонала има три важни стъпки за подпомагане на включването: присъствие в общността, срещи с общността и активно участие в общността (Simplican et al., 2014).

Осъзнаването на тези стъпки за включване изисква сътрудничество от всички заинтересовани страни, както и съпричастност и опознаване на клиента, за да се зачитат неговите желания и ограничения.

- **Самозастъпничество посредничество**

Поради собствения си опит, например по отношение на институционалната помощ, ежедневните бариери или ежедневната дискриминация, хората с увреждания могат да са много по-съпричастни към други хора с увреждания в различни ситуации. Въз основа на тази идея е разработен моделът на самозастъпничество посредничество за социално включване на MINCE. Обучението за самозастъпници посредници предлага възможност на хората с увреждания да придобият нови умения и компетенции по отношение на представителство и застъпничество на хората с тежки интелектуални затруднения, но и за себе си, по отношение на включването.

Хората с леки интелектуални затруднения или специални образователни потребности са в състояние да действат като самозастъпници посредници за хора с тежки интелектуални затруднения.

Препоръчителна литература:

- AONTAS, (2004): Community Education. Retrieved from:
http://www.aontas.com/download/pdf/community_ed_04.pdf (16-05-2017).
- Aselmeier, L. (2008): Community Care und Menschen mit geistiger Behinderung. Gemeinwesenorientierte Unterstützung in England, Schweden und Deutschland. Wiesbaden: Verlag für Sozialwissenschaften.
- Bates, P./Davis, F. A. (2004): Social capital, social inclusion and services for people with learning disabilities. In: Disability Society. Retrieved from:
https://www.researchgate.net/publication/240512598_Social_capital_social_inclusion_and_services_for_people_with_learning_disabilities (16-05-2017).
- Booth, T./Ainscow, M. (2002). Index for Inclusion: Developing learning and participation in schools. Bristol, UK: Centre for Studies on Inclusive Education.
- Committee on the Rights of Persons with Disabilities. Draft General Comment No5 (2017). Retrieved from
<http://www.ohchr.org/EN/HRBodies/UNCRC/Pages/DGCArticle19.aspx> (13-06-2017).
- Fischer, U. (2010): Bindungstheoretische Impulse für eine inklusive Pädagogik – Ansätze zur Kompetenz- und Autonomieentwicklung in der heilpädagogischen Arbeit. In: Zeitschrift für Inklusion, Ausgabe 01/2010; Vortrag an der Katholischen Hochschule Berlin am 06.07.09.
- Früchtel, F./Cyprian, G./Budde, W. (2013a): Sozialer Raum und Soziale Arbeit. Textbook: Theoretische Grundlagen. Wiesbaden: Verlag für Sozialwissenschaften.
- Früchtel, F./Cyprian, G./Budde, W. (2013b): Sozialer Raum und Soziale Arbeit. Fieldbook: Methoden und Techniken. Wiesbaden: Verlag für Sozialwissenschaften.
- Lorde, Audre (1986): Our Dead Behind Us. Poems. New York, London: W.W. Norton & Company Ltd.

Murray, C./Cooke, M./O'Doherty, A. (2006): Diversity, Equality and Inclusion Charter And Guidelines for Early Childhood Care and Education. Dublin. Retrieved from <http://aim.gov.ie/wp-content/uploads/2016/06/Diversity-Equality-and-Inclusion-Charter-and-Guidelines-for-Early-Childhood-Care-Education.pdf> (16-05-2017).

National Joint Committee for the Communication Needs of Persons with Severe Disabilities (n.s.): Communication bill of rights. Retrieved from: www.asha.org/njc (16-05-2017).

New Paths to Inclusion Network (n.s.): Module 3: Community Development and Inclusion. Retrieved from: <http://personcentredplanning.eu/index.php/knowledge-home/202-koc/multiplication-course/key-3-community-inclusion/module-3-community-inclusion> (24-05-2017).

PMLD Network: Definition factsheet: About profound and multiple learning disabilities. Retrieved from: <http://pmldnetwork.org/PMLD%20Definition%20factsheet%20-%20standard.pdf> (16-05-2017).

Schalock, R.L./Verdugo, M.A. (2012): A Leadership Guide for Today's Disabilities Organisations. Overcoming Challenges and Making Change Happen. Baltimore: Paul H. Brooks Publishing.

Schulte-Kemna, G. (2014): Personenzentrierung, Ambulantisierung, Sozialraumorientierung, Inklusionsorientierung – und dann? Anmerkungen zur Bewältigung des Paradigmenwechsels in der Behindertenhilfe. Retrieved from: <https://www.liga-brandenburg.de/Dokumentationen-2014-892029.html> (10-05-2017).

Seifert, M. (2012): Teilhabe für alle?! Strategien zur Stärkung der Teilhabechancen von Menschen mit schwerer Behinderung. Retrieved from: <http://www.diakoniewerk.at/de/martinstift-symposion-2012-downloads/> (29-05-2017).

Simplican, S.C./Leader, G./Kosciulek, J./Leahy, M (2014): Defining social inclusion of people with intellectual and developmental disabilities: An ecological model of social networks and community participation. In: Research in Developmental Disabilities,

Volume 38, pp. 18–29. Retrieved from:

<http://www.assistid.eu/adminbackend/resources/pages/s-clifforddefining-social-inclusionridd.pdf> (29-05-2017).

Speck, A. (2013): Inklusion und organisationales Lernen. Tun wir die Dinge richtig oder tun wir die richtigen Dinge? Und wie entscheiden wir, was die richtigen Dinge sind? In: Zeitschrift für Inklusion-online.net. Issue 2. Retrieved from: <http://www.inklusion-online.net/index.php/inklusion-nline/article/view/414/318> (11-05-2017).

Theunissen, G. (2006): Inklusion – Schlagwort oder zukunftsweisende Perspektive? In: Theunissen, G./Schirbort, K. (Hrsg): Inklusion von Menschen mit geistiger Behinderung. Zeitgemäßes Wohnen – Soziale Netze – Unterstützungsangebote. Stuttgart: Kohlhammer, S. 13–40.

United Nations (2011): Disability and the Millennium Development Goals. A Review of the MDG Process and Strategies for Inclusion of Disability Issues in Millennium Development Goal Efforts. New York: United Nations Publications.

United Nations (2014): Convention on the Rights of Persons with Disabilities, General Comment No 1.

United Nations General Assembly (2016): Report of the Special Rapporteur on the rights of persons with disabilities. Retrieved from: http://www.un.org/ga/search/view_doc.asp?symbol=A/HRC/34/58 (09-06-2017).